

De jongensdromen van Joyce & Co

JOYCE & CO: ERWINS ECHO. Uitgeverij De Arbeiderspers, f 29,50.
JOYCE & CO: WERKBRIEVEN, 1968-1981. Uitgeverij Peter van der Velden, f 29,50.

Buiten de profeten van het „andere proza” vind je in de moderne Nederlandse literatuur weinig schrijvers, die zich in hun werk expliciet bezighouden met reflectie op hun eigen métier.

Een geval apart is echter Joyce & Co, het van origine Haarlemse schrijvers- en vertalerscollectief, waaruit tot nog toe Geerten-Maria Meijnsing als de belangrijkste figuur naar voren is getreden. Van zijn hand verschenen twee omvangrijke romans, *Erwin* (1975) en *Michael van Mander* (1979), en recent een bundel verhalen, *Erwins Echo*: stuk voor stuk boeken waarin voor de literaire theorie een belangrijke plaats is ingeruimd. Sterker nog, wat Joyce & Co presenteren als romans en verhalen is een complete theorie, waarbij regels en toepassing goeddeels zijn samengevallen.

Te zamen vormen *Erwin* en *Michael van Mander*, waar de verhalen uit *Erwins Echo* een oorspronkelijk in diverse tijdschriften verdwaalde afsplitsing van zijn, een ambitieuze constructie waarin de kunst (de literatuur, de schilderkunst, en in een nog te verschijnen derde deel zal ook de muziek aan de beurt komen) op een voetstuk wordt geplaatst. Kunst als levensdoel en als levensvorm: zo kun je de attitude van Joyce & Co, waarvan de neerslag in hun geschriften ligt, nog het beste karakteriseren. Een eeuw na de Tachtigers is Nederland weer eens onvervalst *l'art pour l'art*-idealisme rijk.

Afkeer van de buitenwereld, die lelijk, vulgair en vooral middelmatig wordt gevonden, gaat bij Joyce & Co hand in hand met adoratie van de kunst. Maar die zelfgekozen godheid is geen makkelijke meesteres: zij eist zware studie, strenge discipline en volledige overgave. Niet toevallig is Flaubert, die meer dan welke andere schrijver zijn persoonlijk leven opofferde aan de perfectie van zijn kunst, een van de grote voorbeelden. Bij hem leidde deze literaire ascese tot een aantal zeer uiteenlopende romans. Buiten de onvoorwaardelijke inzet van de auteur bestaat er immers op het eerste gezicht weinig overeenkomst tussen het realisme van *Madame Bovary*, de satire van *Bouvard et Pérec* of het exotisme van *Salammbô*. Bij Joyce & Co ligt dat anders.

Strenge regels

Zij hebben zich ook wat betreft het genre strenge regels opgelegd. Wat zij, blijkens ondermeer een recent inter-

view met de *Haagse Post*, vooral verafschuwen en — niet zonder arrogantie — het merendeel van hun schrijvende tijdgenoten verwijten, is een gebrek aan conceptie. Er wordt, vinden zij, maar wat aan gerommeld. Dat laatste kan van Joyce & Co zelf in elk geval niet gezegd worden. Gesteund door een classicistische poetica zoeken zij doelbewust aansluiting bij een bestaande traditie: die van de romantisch-decadente literatuur uit het *fin-de-siècle*, met inbegrip van enige eerdere en latere geestverwanten. Behalve de al genoemde Flaubert geven schrijvers als Poe, Barbey d'Aurévilly, Barrès, D'Annunzio, Rolfe, Proust en, vooral Huysmans de toon aan. Zij zijn de voorbeelden die Joyce & Co — volgens de regels van de klassieke retorica — trachten te imiteren om hen vervolgens te overtreffen. Want literaire ambitie is in hun ogen wedijver met het verleden.

Erg vanzelfsprekend is de keuze van dit verleden natuurlijk niet. Wie aansluiting zoekt bij de traditie en vervolgens terecht komt bij de decadentie van de vorige eeuw, heeft daarvoor alle ontwikkelingen die sindsdien hebben plaatsgehad moedwillig over het hoofd gezien. Er is sprake van een zeer persoonlijke keuze, wat overigens beslist geen veroordeling van die keuze impliceert. Artistieke vooruitgang is wel vaker gepaard gegaan met een tijdelijk terugrijpen op het erfgoed uit een ver verleden. Maar dan is uiteraard wel van doorslaggevend belang dat aan het bestaande iets nieuws wordt toegevoegd of dat aan de oude vormen een geheel nieuwe inhoud en betekenis wordt gegeven. Dat laatste nu valt bij Joyce & Co een beetje tegen. Want de verbinding van een classicistische poetica met een decadente thematiek, hoewel op zichzelf een originele gedachte, lijkt me toch te zeer een curiositeit, gevolg wellicht van een te grote eerbied voor de eigen eruditie, om alle pretenties volledig waar te maken.

Vlijtige uittreksels

Die eruditie, tentoongespreid in lange, vaak te lange uitweidingen, speelt de heren ook nog in een ander opzicht parten. Waar zij het hebben over de retorica of over de esthetische theorieën uit Oudheid en Renaissance, ben ik niet in staat te beoordelen in hoeverre hun beweringen aanspraak kunnen maken op originaliteit. Maar met betrekking tot de decadente literatuur, die door Joyce & Co in alle toon-

GEERTEN MARIA MEIJNSING

aarden bezongen en gepasticeerd wordt, ligt dat anders en dan valt op hoe minimaal de eigen inbreng eigenlijk is. Soms kreeg ik de indruk niet veel meer te lezen dan vlijtige uittreksels uit Mario Praz's *Romantic agony*, waarbij alleen de distantie die Praz voor zijn onderwerp aan de dag legt, achterwege was gelaten.

Maar goed, je kunt zeggen dat het hier slechts gaat om passages, die hoewel omvangrijk lang niet het hele oeuvre uitmaken. Dat is waar. Een roman als *Erwin* bijvoorbeeld is geen literair handboek, maar een massief relaas van hartstocht, liefdesverdriet en *ennui*, dat naar goed romantisch gebruik bekroond wordt met een heuse zelfmoord. En dat levert vele welsprekende en hier en daar zelfs aangrijpende pagina's op, zoals aan het eind van de roman waar Erwin Garden, na voor het laatste de Muze te hebben aange-roepen, zijn afscheid van de wereld volbrengt.

Deze zelfde Erwin treedt ook in de meeste verhalen uit *Erwins Echo* als

hoofdpersoon op. Maar hij is, evenals trouwens in de romans, niet de enige op wie de schijnwerper gericht is. In zijn schaduw bevindt zich een clubje geestverwanten, vrienden van vroeger, dat als we de namen bezien ongeveer identiek is aan Joyce & Co zelf.

Ook deze vrienden krijgen de nodige aandacht. Begrijpelijk, want het zijn juist de onderlinge verhoudingen, op de spits gedreven in de rivaliteit om de mooie, door iedereen aanbeden Martha, die Erwin tot zijn trieste daad brengen. Joyce & Co, als groep, vormen dus zelf het fundament voor hun eigen verhaal. Je zou daarom kunnen spreken van een groepsautobiografie, ook al is er dan als ik het goed begrijp maar door één lid daadwerkelijk de pen gevoerd.

Firma

Dat het zowel in de romans als in de verhalen om een geïdealiseerde autobiografie gaat, lijkt geen twijfel. Rondom de „firma”, zoals Joyce & Co zich-

zelf noemen, is een mythe gesponnen met Erwin Garden (ongetwijfeld het literaire alter-ego van Geerten-Maria Meijnsing) als postuum middelpunt. De boeken die door Joyce & Co worden gepubliceerd heten dan ook uit zijn nalatenschap te zijn samengesteld. Zo iets is aardig, zij het wederom niet bijster origineel, en hetzelfde geldt voor de dure auto's en de landhuizen, compleet met butler en smachtende meisjes, waarover Joyce & Co plegen te beschikken — een jongensdroom die op papier werkelijkheid is geworden.

Maar minder aardig is het effect van deze mythologisering op de waarachtigheid van de personages. Hier wrekt zich ook het artistieke credo, dat door Joyce & Co met zoveel zorg uit hun belezenheid is gedistilleerd.

De gekunsteldheid en het maniërisme, voortvloeiend uit de imitatie dwang, en de van alle ironie verstoken zelfverheffing zijn bij elkaar net iets teveel van het goede en maken dat je als lezer vrijwel steeds op fnuikende af-

stand blijft. Noch Erwin noch de overige, aanzienlijk schimmiger personages komen op overtuigende wijze tot leven, enkele meer bevlogen passages (waarin Meijnsing laat zien wat voor een voortreffelijk schrijver hij zou kunnen zijn als hij zichzelf de kans gaf) daargelaten. De virtuositeit, die wel steeds onloochenbaar aanwezig is, krijgt daardoor iets hols en dat geeft aan het oeuvre, zoals het er nu ligt, toch voornamelijk het karakter van een schitterende zeepbel, die het gevaar loopt bij al te oneerbiedige nadering roemloos uiteen te spatten.

Werkbrieven

In zekere zin hebben Joyce & Co deze pijnlijke operatie onlangs zelf verricht met het publiceren van *Werkbrieven, 1968-1981*. Een bundel onderlinge correspondentie van de „firmanten”, die zoals de flaptekst mededeelt het publiek duidelijk wil maken „hoe een schrijverscollectief te werk gaat bij het schrijven van romans en het maken van vertalingen”.

Ik geloof dat het publiek deze verduidelijking beter bespaard had kunnen blijven, want evenals het zien van de zweetdruppels op het lichaam van een balletdanser blijkt de lectuur van deze „werkbrieven” nogal ontluisterend. De jongensdroom wordt erin tot te banale proporties teruggebracht en dat verstoort de illusie zonder dat er iets interessanter voor in de plaats komt.

Vergeleken met de „werkbrieven” is *Erwins Echo* gelukkig een heel wat aantrekkelijker bundel en, in sommige opzichten althans, ook in vergelijking met de romans. De verhalen die grosso modo dezelfde thematiek behandelen (sommige fragmenten keren zelfs bijna letterlijk terug in *Erwin* en *Michael van Mander*) missen het massieve, al is het alleen al door hun vanzelfsprekend geringere lengte. Bovendien zijn ze tastender van vorm en stijl, minder bloedeloos perfect en ook oppervlakkiger, wat bij Joyce & Co (hoe vreemd het ook moge klinken) een verademing betekent in contrast met de loodzware ernst van de romans. En waar Meijnsing in enkele verhalen ronduit naar de — decadente — kitsch afglijdt, ontpopt hij zich, zij het misschien onbedoeld, zelfs als een buitengewoon humoristisch schrijver. In de beide romans, die grotendeels na de in *Erwins Echo* gebundelde verhalen ontstonden, zijn al deze „oneffenheden” gladgestreken. Dat is welbeschouwd een triomf voor de schrijver, maar of de lezer er evenveel mee gewonnen heeft, waag ik vooralsnog te betwijfelen.

ARNOLD HEUMAKERS